

Nordisk forskning i økologisk husdyrbrug

Flere og flere nordiske husdyrbrugere har i de senere år lagt om til økologisk produktion. På mange områder er det de samme problemstillinger, som husdyrbruget i de forskellige nordiske lande står over for. Bl.a. er opfattelsen af husdyrsundhed og -velfærd samt miljø og etik meget lig hinanden, hvilket bør have stor betydning i udviklingen af produktionssystemer, der tager øgede hensyn til husdyrene samt til ressourceforbrug og miljøpåvirkning.

På den baggrund blev der i samarbejde med Nordiske Jordbrugsforskeres Forning (NJF) holdt et FØJO-seminar om økologisk husdyrbrug på Rugballegård den 16. til 17. september. Formålet var at præsentere aktuelle forskningsprojekter fra de nordiske lande. Gennem præsentationen kan der

læres af erfaringerne fra de forskellige lande, og samtidig skabes mulighed for et større samarbejde over grænserne. De mere end 80 forskere og rådgivere, som deltog i seminaret, præsenterede omkring 40 indlæg, som fortalte om husdyrforskning, der spændte lige fra indikatorer for naturkvalitet til fodring af svin med ensilage. Indlæggene vil til november blive udgivet i en engelsksproget FØJO-rapport, som kan fås hos FØJO.

Højkvalitetsstrategi for økologiske fødevarer

Seminaret blev åbnet af fødevareminister Henrik Dam Kristensen, som i sin indledning pegede på, at der i økologisk jordbrug er behov for en højkvalitetsstrategi, som kan sikre en forsat udvik-

ling af afsætningen af økologiske fødevarer. Henrik Dam Kristensen sagde bl.a., at regeringens politik mht. at udvikle økologisk jordbrug har båret frugt, og den udfordring, som økologisk jordbrug nu står over for, er at øge afsætningen af produkterne. – Selv om samfundet har en stor interesse i at fremme økologisk jordbrug, fordi det bidrager til et bedre miljø og mere natur, så må udviklingen af økologisk jordbrug nødvendigvis være markedsorienteret. Det vil sige, at økologisk jordbrug skal blive bedre til at sælge sine produkter. En af vejene frem er at øge kvaliteten af de økologiske produkter og herunder også den kvalitet, som ligger i at tilpasse produkterne til forbrugernes behov, sagde Henrik Dam Kristensen.

Evaluering af FØJO

FØJO's sekretariat og en lang række projektledere havde i midten af juni besøg af et internationale evalueringspanel, som havde til opgave at evaluere aktiviteterne i FØJO. Panelet afleverede i august deres endelige rapport til bevillingsgiverne (Strukturdirektoratet og det Strategiske MiljøforskningsProgram, SMP). Efterfølgende har de enkelte projektledere samt FØJO's bestyrelse, brugerudvalg og sekretariat haft mulighed for at kommentere rapporten.

Generelt har evalueringspanelet stor ros til aktiviteterne i FØJO. Projekterne er af høj faglig kvalitet, og der er en produktiv dialog mellem den disciplinorienterede og den mere holistisk orienterede forskning. Overordnet finder panelet, at FØJO's konstruktion er unik – også i et internationalt perspektiv – og konkluderer, at FØJO's organisation er velegnet til at gennemføre forskning i økologisk jordbrug. Evalueringspanelet anbefaler derfor, at forskningen videreføres, og at den fortsat koordineres i regi af FØJO.

Evalueringspanelet har mange konstruktive forslag til forbedringer for en kommende forskningsindsats: Bl.a. skal

der større fokus på internationalt samarbejde, interdisciplinært samarbejde i de enkelte projekter m.m. FØJO vil søge at inddrage forslagene i diskussionerne om den kommende forskning. Der er endvidere to specifikke områder, hvor evalueringspanelet mener, at der er behov for en særlig indsats: For det første finder panelet, at der er behov for mere forskeruddannelse, og at der bør etableres en forskerskole i økologisk jordbrug. For det andet ønsker panelet større fokus på helhedsorienteringen i de enkelte projekter.

FØJO er enig i behovet for forskeruddannelse og stillede allerede i 1998 forslag om etablering af en forskerskole på

KVL. Derimod har FØJO den holdning, at helhedsorienteringen ikke nødvendigvis altid skal kunne findes fuldt ud i det enkelte projekt, idet fundamentet for FØJO er samspillet mellem projekterne. Helhedsorienteringen skal med andre ord – ud over den helhed, der lagt i det enkelte projekt – være et resultat af samarbejdet mellem projekter og forskermiljøer. FØJO noterer sig dog evalueringspanelets indtryk og tilslutter sig, at der i den afsluttende del af programmet skal være størst mulig fokus på helheden.

Evalueringsrapporten samt FØJO's hørings-svar kan ses på Strukturdirektoratets hjemmeside: www.strukdir.dk

Demonstration og udvikling af nye økologiske jordbrugssystemer

Gårdstudier er et særdeles godt grundlag for at stimulere til interdisciplinært samarbejde og syntese af den omfattende viden, som fremkommer i de økologiske forskningsprojekter, der gennemføres i FØJO. Derfor er der ved at blive etableret et fornyet gårdgrundlag til brug for sådanne studier. Gårdene skal sikre et datagrundlag fra økologiske bedrifter i perioden 1999 - 2003 og skal bidrage til aktivt samarbejde mellem landbruger og forsker.

Overordnet er det målet at demonstrere og analysere forskellige økologiske produktionssystemers produktionsøkonomiske, husdyrvelfærdsmæssige og miljømæssige mål, som i relation til miljøværdier er forbundet med produktionen.

Herudover er det målet at belyse de særlige problemstillinger, der knytter sig til områder, som anses for væsentlige for udviklingen af det økologiske jordbrug i Danmark. Her lægges især vægt på, at

undersøge potentialet ved alsidige bedrifter, og det er bl.a. nærliggende at se integration af drøvtyggere i andre økologiske produktionsgrene som en væsentlig faktor i den samlede udvikling af den økologiske jordbrugsproduktion. Dette er især på grund af drøvtyggenes evne til at udnytte "sædskifteforbedrende afgrøder" som kløvergræs og lignende. Der er således behov for at undersøge og kvantificere de mulige synergieffekter ved en alsidig produktion både i forhold til produktionseffektivitet og husdyrsundhed og i relation til miljø (næringsstofhusholdning) og naturværdier.

Udvælgelse af bedrifter

Der foregår i øjeblikket en udvælgelse af landbrug, som via et samarbejde med Studielandbrug kan indgå i projektet; en del af landbrugene er fundet, men ikke alle.

I den første fase skal gårdene primært bidrage til løsning af problemstillinger inden for følgende temaer.

- Synergieffekter og "hurdler" ved alsidig produktion
- Mælkeproduktion på hjemmeavlet foder
- Økologisk oksekødsproduktion
- Økologisk ægproduktion
- Økologiske korn- og frøprodukter

I projektet arbejdes der primært med dokumentation og udvikling ud fra en bedriftsmæssig betragtning, men samtidigt giver et veldokumenteret gårdmateriale betydelige muligheder for at understøtte mere specifikke forskningsaktiviteter og for at vurdere de samlede virkninger af forskningsaktiviteterne.

*John E. Hermansen og Troels Kristensen
Danmarks JordbrugsForskning, Foulum
E-mail: Troels.Kristensen@agrsci.dk
Tel: 89 99 19 00*

Idealisme og professionalisme i økologisk landbrug

Hvad er perspektivet ved at lægge om fra konventionel til økologisk landbrug? På en international kongres for landbrugs-sociologer i Lund i slutningen af august blev der fremlagt en række arbejder, der kom ind på dette spørgsmål. Hovedtemaet var, om økologien er en nostalgisk længsel tilbage til gamle dages landbrug eller om det tværtimod er udtryk for fremtidens landbrug? Der var tilmeldt arbejder fra alle de nordiske lande samt Italien og Storbritannien, hvortil kommer papirer fra New Zealand og Australien. Endelig sammenlignede en artikel udbredelsen af økologisk jordbrug i alle EU-landene på basis af en bred vifte af oplysninger fra de enkelte lande.

To typer af landbrugere

Karakteristisk for mange af disse arbejder er, at man groft sagt kan sondre mellem to typer af økologiske landmænd. Den ene gruppe består af landmænd, som ser økologien som en fundamentalt anderledes måde at drive landbrug på, og som ikke kan forestille sig at drive landbrug på en anden måde. I mange tilfælde må deres aktiviteter siges at være præget af en form for nostalgi. Deres ide er at drive et landbrug, som bygger på det, de opfatter som de klassiske værdier i landbruget. Ofte henter denne gruppe inspiration uden for det moderne landbrug og ønsker at skabe stærke lokale bånd til forbrugere og andre aftagere. I denne gruppe ligger en stærk kritik af det bestående landbrug og et ønske om et landbrug som adskiller sig fuldstændigt fra moderne kommercielt styret og globalt orienteret landbrug.

Men i alle landene er der også en anden udvikling, hvor dybt professionelle landmænd går ind på området. Det kan ske i kølvandet på EU's fælles mærknings- og støtteordning, som vi kender det herhjemme fra. Det kan også – som f.eks. i New Zealand – ske på grundlag af kon-

traktproduktion til internationale fødevarer-selskaber. Landmændene her reagerer på en international efterspørgsel og på en frygt for at blive lukket ude af EU's eller USA's markeder på grund af krav om miljø eller anden 'grøn' certificering af fødevarerne. Her hverken kan eller vil de nostalgisk orienterede landmænd være med. I flere tilfælde er der sket en polarisering, hvor 'nostagisk' orienterede landmænd trækker sig bort fra de store autorisations-systemer, mens det autoriserede økologiske koncept så i stedet udnyttes af professionelle landmænd. Disse landmænd er professionelle, fordi de på en gang skal leve op til høje og standardiserede kvalitetskrav i fødevarerindustrien og få en levevej ud af det. Men det får dem ikke til at være dårlige økologer.

Som eksempel på denne udvikling kan man nævne situationen England. Her har der i mange år været stor efterspørgsel fra forbrugerne og supermarkederne har fulgt trop. De britiske økologiske landmænd kunne eller ville ikke forsyne supermarkederne og det store boom i handelen er derfor baseret på import af produkter produceret af professionelle landmænd i andre lande. Først nu – i forbindelse med krisen i britisk landbrug – er også de professionelle britiske landmænd ved at få øjnene op for mulighederne.

Eksempel på udviklingsmulighed

Blandt landbrugssociologerne kan der spores en form for romantik og nostalgi, fordi man har troet, at økologisk landbrug kunne løse mange af de sociale problemer, som har udviklet sig i kraft af landbrugets industrialisering og strukturudvikling. Økologien blev set som en social bevægelse, som satte en ny og spændende dagsorden for landbrugets udvikling. Konfronteret med den øgede

professionalisering af økologien spores der nu en vis skuffelse hos nogle sociologer. Andre forholder sig mere positivt og ser økologiens udvikling som ét af flere eksempler på, at der er mange forskellige udviklingsmuligheder for landbruget. Her er det økologiske jordbrugs særtræk, at overvejelserne om landbrugets udvikling bygger på et øget hensyn til naturgrundlaget. Andre værdier kan danne grundlag for udviklingen af andre former for landbrug – eller differentiering af råvareproduktionen om man vil.

Udviklingen i det økologiske jordbrug betyder, at man ikke med rimelighed kan betegne det som gammeldags landbrug. Her og internationalt sker der en kraftig nyudvikling, som hidtil i høj grad har været styret af landmændene selv, selvom andre aktører også spiller kraftigt med. Samtidig må det også erkendes, at det økologiske landbrug ikke i sig selv kan løse alle de problemer, som verdens landbrug og fødevarerproduktion står overfor. Det er mere reelt at sige, at økologien nu har nået et niveau, hvor det er realistisk at betragte det som en af flere produktionsformer med fremtiden for sig. Den erkendelse er ved at vinde fodfæste internationalt og den er vigtig for at sikre en fortsat udvikling.

*Af Johannes Michelsen
Syddansk Universitet, Esbjerg
E-mail: jm@sdu.dk, tel.: 65 50 41 61*

Oplæg til ny forskning i økologisk jordbrug

En stor del af den igangværende forskning i økologisk jordbrug udløber ved udgangen af 1999. Med henblik på at sikre kontinuiteten i forskningen – dvs. dels fortsætte den mest perspektivrige forskning, dels supplere den igangværende forskning med nye projekter – er der nu indkaldt interessetilkendegivelser fra interesserede forskere og forskningsmiljøer.

Den kommende forskning skal især medvirke til at løse de nøgleproblemer, som udgør en barriere for udviklingen af økologisk jordbrug. I den forbindelse er der bl.a. behov for at beskrive og opfylde den kvalitet, som kan måles direkte i det enkelte produkt (den ydre kvalitet). Samtidig er der behov for at

undersøge, hvorledes produktionen opfylder de økologiske principper, herunder hensyn til miljø, natur, husdysundhed m.m. (den indre kvalitet) samt hvorledes sammenhængen kan sikres. Endelig er der et behov for at sikre en større samlet produktion af en række økologiske fødevarer, således at den stigende efterspørgsel kan imødekommes. Ønskerne til den kommende forskning er tidligere beskrevet i det diskussionsoplæg, som FØJO's bestyrelse og brugerudvalg offentliggjorde i november 1998.

Iværksættelsen af den nye forskningsindsats vil ske på baggrund af forholdsvis kortfattede interessetilkendegivelser fra interesserede forskere og forsknings-

miljøer. Med udgangspunkt i interessetilkendegivelserne udvælger FØJO's bestyrelse og brugerudvalg forskergrupper, som får til opgave at udarbejde egentlige projektforslag. Projektforslagene vil efterfølgende blive vurderet af eksterne eksperter.

Der er følgende tidsplan for iværksættelsen af den nye forskningsindsats:

1. Indkaldelse af interessetilkendegivelser (15. september - 20. oktober 1999)
2. Sammensætning af forskergrupper (21. oktober - 30. november 1999)
3. Udarbejdelse af detaljerede projektbeskrivelser (fra 1. december til 31. december 1999)
4. Evaluering og evt. tilpasning af projekter (frem til 31. januar 2000)
5. Projekterne iværksættes (fra februar 2000)

Bl.a. i "Aktionsplan II – Økologi i udvikling" og i den nyligt gennemførte internationale evaluering af FØJO er det tilkendegivet, at forskningen i økologisk jordbrug skal styrkes, og at den fortsat skal koordineres af FØJO.

Nyt fra FØJO

Nye medlemmer af FØJO's brugerudvalg

Formanden for FØJO's brugerudvalg, gdr. Günther Lorenzen trækker sig fra sin post i Det Økologiske Fødevareråd. Da Günther Lorentzen er Det Økologiske Fødevareråds repræsentant i FØJO's brugerudvalg, mister han således også sin plads her. Gdr. Evald Vestergaard, Kjellerup er udpeget som Det økologiske Fødevareråds nye repræsentant i brugerudvalget. Endvidere afløser gdr. Hinrich Jürgensen Niels Kr. Kirketerp, som De danske Landboforeninger's repræsentant i brugerudvalget.

Vidensyntese om grundvandsbeskyttelse

FØJO's bestyrelse og brugerudvalg vil iværksætte et vidensynteseprojekt om "Grundvandsbeskyttelse med økologisk jordbrug". Vidensyntese går i korthed ud på at indsamle og sammenstille den eksisterende viden på et område og diskutere denne viden i et forum af eksperter inden for forskellige discipliner. Gennem diskussioner og sideløbende modellering opnås en "læring" om, hvorledes den eksisterende viden kan anvendes som et samlet hele. Brugerudvalget og bestyrelsen mener, at et vidensynteseprojekt vedr. grundvand vil være et værdifuldt input til diskussionen om en evt. differentiering af økologiske brug i forhold til beskyttelse af især grundvandsressourcer, men også andre naturressourcer.

Oversigt over danske økologiprojekter

I forbindelse med en NKJ-udredning om den nordiske forskning i økologisk jordbrug har FØJO udarbejdet en oversigt over aktuelle forskningsprojekter i Danmark. Oversigten kan fås ved henvendelse til FØJO.

Erhvervsfinansiering af økologisk forskning

Hidtil har den økologiske del af jordbrugsforskningen i alt overvejende grad været finansieret af offentlige midler. FØJO's brugerudvalget har derfor iværksat en undersøgelse af mulighederne for, at jordbrugets produktions- og promilleafgiftsfonde i større grad kan bidrage til finansieringen af forskningen i økologisk jordbrug. Undersøgelsen skal bl.a. ses i lyset af, at de økologiske landmænd på linie med de konventionelle bidrager til fondene.

Statusrapportmøder

I slutningen af oktober og begyndelsen af november holdes 2 statusrapportmøder for de FØJO-projekter, som fortsætter i år 2000. På møderne fremlægger projektlederne resultater og planer for deres respektive projekter. Det første møde, som holdes den 28. oktober på Foulum, har titlen "Næringsstofomsætning, planteproduktion og miljøeffekter". Det andet møde, som holdes på Forskningscenter Flakkebjerg den 4. november, har titlen "Planteværn baseret på naturens egne forsvarsmekanismer". På begge møder vil der være stor fokus på den sammenhæng, som projekterne indgår i, og på de planer, som projekterne har. Dette er bl.a. for at øge sammenhængen og helhedsorienteringen af den samlede forskning, jvf. opfordringen i den nyligt overståede evaluering af FØJO.

Økologisk jordbrug i Europa: Økonomi og politik

Økologisk jordbrug er på vej til at blive et nøgleområde i den europæiske landbrugspolitik. For at belyse de økonomiske og politiske spørgsmål, som opstår i forbindelse med udbredelsen af det økologiske jordbrug samarbejder en

række europæiske forskere om at indsamle og formidle viden om udviklingen i de forskellige europæiske lande. Den opnåede viden er nu publiceret i en bogserie, som er udgivet af universitetet i Hohenheim. Bøgerne kan bestilles på:

www.unihohenheim.de/~i410a/ofeurope/ hvor der også gives en beskrivelse af samarbejdet.

Forskningscenter for Økologisk Jordbrug (FØJO) koordinerer den økologiske jordbrugsforskning i Danmark med henblik på at sikre optimalt udbytte af de ressourcer, som afsættes til forskning. FØJO er et såkaldt "forskningscenter uden mure", hvor den forskningsfaglige kompetence udgøres af de ca. 100 forskere og 15 institutioner, der deltager i centrets forskningsprogrammer. Der er for tiden seks forskningsprogrammer med i alt 33 projekter.

Nyhedsbrevet "Forskning i økologisk Jordbrug" udkommer seks gange årligt. Abonnement kan tegnes ved henvendelse til FØJO's sekretariat på tlf. 89 99 16 75. Abonnement er gratis.

Redaktion: Claus Bo Andreasen
Grafisk tilrettelæggelse:
Sine Claudell, Enggaardens Tegnestue
Tryk: Repro & Tryk, A/S Skive

Forskningscenter for Økologisk Jordbrug (FØJO)
Foulum, Postboks 50, DK-8830 Tjele
Tlf. 89 99 16 75 • Fax 89 99 12 00
E-mail: Grethe.Hansen@agrsci.dk
www.foejo.dk
ISSN 1398-7178

